

BEŞİNCİ MURAD'I AVRUPA'YA KAÇIRMA TEŞEBBÜSÜ

Ord. Prof. İ. HAKKI UZUNÇARŞILI

T. T. K. Üyesi, Balıkesir Milletvekili

Belleten'in 32 inci sayısında **Beşinci Murad ile oğlu Salâttin Efendiyi kaçırmak için kadın kıyafetinde Çırağan'a girmek isteyen şahıslar** başlığıyla bir makale neşretmiş ve bunda kadın kıyafetine girmiş olan bazı şahısların saraya girmek isterlerken, yakalandıklarından bahis ile Sultan Murad'ın validesi *Şevkefzâ* kadın efendi tarafından bir sultan efendiye (Murad'ın kızkardeşi olacak) gönderilmiş olan mektup suretini kaydettikten sonra bu kaçırma işi hakkında elde ettiğim bazı mütaleaları da işaret etmiştim.

O yazımda Valide sultanın bu mektubunun 93 senesinde ve bir ayın yirmi beşinde yazılıp, fakat bunun hangi ayda yazıldığı-
nın gösterilmemiş olduğunu, lâkin vekayie nazaran bu ayın, hicrî Zilkade ayı olmasının yakın bir ihtimal dahilinde bulunduğunu söylemiştim; yine o makalede, kadın kıyafetinde saraya girmek isteyenler hakkında muhtelif kayıtları zikrederken, hakikate daha uygun olarak, o tarihte Şûray-ı Devlet (Danıştay) reisi bulunan *Midhat Paşa'nın* mütaleasının kabul edilmesi lâzımgelceğini beyan eylemiştim; çünkü *Midhat paşa*, Sultan Murad'ı kaçırmak isteyenlerin İngiliz vapuruyla değil, Rus vapuruyla kaçırılmak istendiğini söylemiş olup, bunu, Valide sultanın mektubu da teyit eylemişti. Aynı yazıda, bazı rivayetlere istinaden, bu file teşebbüs edenlerin *İstavridis* adında bir rum ile *Adam Mihaloviski* isminde bir lehli ve maliye ve adliye nezaretleri memurlarından *Hüsnü* ve *Üsküdarlı Mehmed* efendiler oldukları da kayıt edilmişti.

İşte bütün bu rivayetler, bu hâdisenin tam ve hakikî cephesini meydana çıkarmayıp, bazı noktaları meçhûl bırakıyordu; hatta vak'a-
nın tarihi bile sarîh olarak bilinmediğinden dolayı tereddütler hasıl olmuştu.

Bu vak'aya dair bu defa elde ettiğim 12 Rebiulâhır 1294 (1877 Mayıs) tarihli Temyiz Mahkemesi ceza dairesi fezlekesi ile sada-

ret makamından mabeyin baş kitabetine yazılmış olan 18 Rebiulâhır 1294 tarihli *tezkire-i sâmiye* ve bir gün sonra mabeyin baş-kâtipliğinden o tezkireye verilmiş olan cevabî derkenar ve bunlardan başka bu hâdiseye dair Adliye nezaretine hitaben yazılan Mahmud imzalı istida, hâdisenin hakikatini ve iç yüzünü tamamen meydana çıkarmıştır; maznunların bidayet mahkemesince isticvaplari ve mahkeme evrakı elde edilmemiş ise de, temyiz kararını hâvi fezleke, hâdiseyi tamamen belirtmekte ve 26 Zilkade 1293 tarihli hükümet beyannâmesindeki¹ tahkikat neticesini ve mahkeme-i temyiz kararını bildirmektedir.

Fezlekeye göre, Sultan Murad'ı kaçırmak isteyenlerin Maliye Nezareti evrak odası kâtiplerinden *Hüsnü* ve Adliye Nezareti icra cemiyeti kâtiplerinden *Mehmed* efendilerle Osmanlı tebeasından olup bir aralık İngiliz kaçılarıyasında hizmet etmiş olan *İstavridi* ve Leh mültecilerinden olan ve Rus kaimesini taklit suçundan dolayı on sene hapse mahkûm edilerek *Abdülhamid*'in cülûsu münasebetiyle afvedilmiş bulunan *Jüli* isimlerinde dört kişi idi. Bunların içinde İstavridi, gûya sarayda Sultan Murad'ın kahveci başisiyle Murad'ı kaçırmak ve *Salâhattin efendi* çıkarmak üzere görüşüp, kalkıp gideceği sırada tevkif edilmiş ve Hüsnü efendi ile Jüli de şehzâde Salâhattin efendi saraydan çıkarmak üzere kadın kıyafetiyle ve araba ile Çırağan'a girecekleri zaman yakalanmışlardır.

Bu dört kişi yakalandıktan sonra pâdişah, derhal muhakemelerinin icrasını irade etmiş, bunun üzerine bidayet ceza mahkemesi mümeyyizi *Abdullah Hasib* efendi hükümetçe müddei tâyin olunup, failerin bu mahkemede tahkikat-ı evveliyeleri yapıldıktan sonra istinaf cinayet dairesinde muhakemeleri icra edilmiş ve 27 Rebiulevvel 94 (1877 Nisan) tarihiyle verilen karar, yedi numaralı mazbata ve istintak evrakı ve teferruatı, temyiz mahkemesi ceza dairesine yollanmıştır. Temyiz ceza dairesi verilen kararı tasdik

¹ Bu vakada medhalleri olanların yakalandıklarına dair hâdiseden sekiz gün sonra 26 Zilkade 93 tarihli hükümet beyannâmesi pek müphem olup aynen şöyledir:

"Geçenlerde bazı bedhâhân tebdil-i kıyafetle Çırağan sarây-ı âlisine dühul kasdı için ol canibe azimetleri istihbar olunması üzerine ahz-ü tevkif olunup icrây-ı tahkikat ile merkurular istintak edildikte keyfiyyet mahz-ı isâat olduğu anlaşıl原因 merkurum müfsitler hakkında mücazat-ı lâzime derdest-i icra bulunmuş olmağla beyan-ı hale ibtidar kılındı,, .

ve fezlekesini de tertip ettikten sonra keyfiyeti sadaret makamına arz etmiş ve oradan da iradesi alınmak üzere mâbeyin başkâtipliğine gönderilmiştir.

Suretini daha aşağıya aynen koyduğumuz temyiz ceza dairesi fezlekesine göre, Sultan Murad'ı kaçırmak isteyenlerden Hüsnü ve Mehmed efendilerden evvelkisi Maliyede bazı işleri olduğu için İstavridi ile tanışmıştı. İstavridi, Hüsnü ve Mehmed efendilere ramazandanberi Sultan Murad'ın iyileşip iyileşmediğini sorar, onlar da birşey bilmediklerini söylerlermiş. Bir cuma günü Mehmed ve Hüsnü efendiler, Dolmabahçe'de, ağaçlar altında oturup saray mensuplarından Ahmed ve Arif beylerle görüşürlerken, Hüsnü efendi bu sırada Ahmed beye: "*Seni pek kederli görüyorum, esef etme birkaç güne kadar mesrur oluruz, söyleyecek sözüm var, fakat yeri burası değildir.*", demiş. Sonra hep birlikte Beyoğlu'nda bir gazino bahçesine gitmişler; Hüsnü bey orada İngiltere sefreti marifetiyle Sultan Murad'ın tekrar hükümdar olacağını ve bu hususta çalışan İstavridi ile kendilerini görüştüreceğini söylemiştir. Bunu duyan ve bu hususta hafi bir cemiyet bulunduğunu anlayan Ahmed ve Arif beyler, zahiren buna muvafakat eder gibi görünmüşler ve keyfiyeti hemen bilvasıta pâdişaha arz etmişlerdir. Bunun üzerine sarayca tertibat alınmış, Ahmed ve Arif beyler de İstavridi'nin evine gidip görüşmüşler, meşrû bir hükümdar olan Murad'ın tekrar pâdişah olacağını söyleyen İstavridi, sabık hükümdarın sıhhatinin derecesini anlamak için onun adamlarından birinin elde edilmesini istemiş, Ahmed ve Arif beyler, öyle bir adam bulacaklarını söylemişler ve ayrıldıktan sonra vaziyeti mâbeyne bildirmişlerdir.

Saray, Sultan Murad'ın îtimad edilir adamı olarak *Tahir ağa* isminde birini memur etmiş ve kendisine Mehmed bey adını vererek İstavridi ile temas ettirmiştir. *Tahir ağa* veya yeni adıyla Mehmed bey, İstavridi ile görüştüğü sırada İstavridi ona:

"*Sultan Murad, İngiltere ve Almanya sefaretleri marifetiyle iclas edilecekse de, Rusya sefaretinin malûmatı olmadıkça mümkün olamayacağını.*", söylemesi üzerine, *Tahir ağa* İstavridi'nin delâletiyle Rus sefreti baş tercemani *Otto*'nun evine giderek kendisiyle görüşmüş; terceman, Sultan Murad'ın sıhhatinin derecesini sormuş ve iyileşmiş ise hemen bildirilmesini ve bu işin gizli tutulmasını ve İstavridi kendi adamları olduğu cihetle ne söylerse kendi söz-

leri olacağını ve verilecek cevapların onun vasıtasıyla bildirilmesini söylemiştir; bundan birkaç gün sonra da Lehli Jüli, Rus sefaretinin emniyetli adamı olduğu beyaniyle, Tahir ağaya takdim edilmiştir. Jüli, emniyet hasıl etmek için, Tahir ağanın Çırağan sarayındaki dairesini sormuş ve oraya giderek kendisiyle görüşmüş ve bu suretle şüphesi kalmamıştır.

Mehmed bey ve asıl ismiyle Tahir ağa, tekrar görüştüğü sırada, İstavridi'ye, Sultan Murad'ın ne suretle tekrar saltanata gelebileceğini sormuş, o da, kendisinin valide sultanla görüştürülmesini ve valide sultana Rus elçisinin selâmını tebliğ ile emniyet hasıl ettikten sonra *Beşiktaş* veya *Ortaköy*'de bir ev tedarik edilerek orada Sultan Murad'ın oğlu Salâhattin efendi ile elçinin görüşüp iki tarafça da itminan husule gelmesini müteakip elçinin vereceği talimat üzerine, Sultan Murad'ın oğluyla beraber Tophane önünde hazır bulunacak Rusya vapuruna bindirilerek *Odesa* yoluyla *Londra*'ya götürülüp orada iyileştikten sonra Rusya ve İngiltere devletlerinin ittifakiyle hükümdar ilân edileceği cevabını almıştır.

Bunun üzerine Tahir ağa, diğer alâkadarlarla beraber, Arif beyin yalısında birleşip sefir ile görüşmek üzere Salâhattin efendiyi Çırağan'dan alarak ya tedarik edilen bir evde ve yahut Sefarethânedede Rus sefiri ile görüştürmek üzere bir plân tertip etmişlerdir. Bu plân Arif beyin yalısında hazırlanmış ve şöyle tertip edilmiştir:

Evvelâ Sultan Murad'ın validesini ikna için, ya sefaret tarafından birinin saraya gitmesi veyahut şehzade Salâhattin efendi ile Rus elçisinin görüştürülmesi hakkında konuşulmuş. Tahir ağa, saraya gitmek için İstavridi'ye teklifte bulunmuş ise de cesaret edememiş ve nihayet şehzadenin Tahir ağanın tedarik edeceği bir eve gizlice çıkarılması ve bunun için de hem valide sultanla görüşmek ve hem de şehzadeyi çıkarmak için Tahir ağanın tavsiyesiyle Hüsnü efendi ile Jüli'nin kadın kıyafetinde saraya girmeleri kararlaştırılmış ve günü de tâyin edilmiştir; İstavridi de, şayet şehzade saraydan çıkmayacak olursa, mahcup kalınmaması için ihtiyaten sarayda bulunacak ve öyle bir hal-zuhurunda vaziyetten sefiri haberdar edecekti.

Bu plânın kararlaştırılmasından sonra Tahir ağa, saraya girip tertibatı ikinci müdür Hacı Mehmed ağaya anlatmış ve Çırağan'a gelecek olan İstavridi'ye vereceği cevapları söylemiştir. Karar-

laştırılan günde İstavridi saraya gelip Tahir ağa ile görüştüğü zaman Tahir ağa, Hacı Mehmed ağayı kendisiyle tanıştırtarak Sultan Murad'ın validesinin kahveci başısı ve İtimad ettiği adamlardan olduğunu ve tertibat işine tamamen vakufu bulunduğunu söyledikten sonra yanlarından ayrılmıştır.

İstavridi, Hacı Mehmed ağa ile Sultan Murad'ı kaçırma işini görüşüp anlaşarak oradan ayrılacağı sırada yakalanmış ve o esnada araba ile ve kadın kıyafetiyle Çırağan'a gelmiş olan Hüsnü efendi ile Jüli de tevkif edilmişlerdir.

*
* *

Temyiz fezlekesinden hülâsa ettiğimiz yukarıki mütaleaya göre, Sultan Murad'ın Avrupa'ya kaçırılıp iyileştikten sonra tekrar hükümdar ilân edilmesi hususunda, İngiltere ve Rusya sefaretleri adına İstavridi'nin faaliyette bulunduğu ve Rus sefreti baş tercemanının da çalışmış olduğu görülüyor.

Bunların muhakemeleri yapılarak 17 Rebiulevvel 1294 (1877 Nisan) da ceza kanununun elli sekizinci maddesi mucibince her birinin birer mahalle müebbeden sürgün edilmelerine karar verilmiş ve verilen karar da 12 Rebiulâhir 1294 (1877 Nisan 27) de temyiz mahkemesince tasdik olunarak fezlekesi sadaret makamına gönderilmiştir. Sadaret makamından mabeyin başkâtipliğine yazılan 18 Rabiulâhir 94 tarihli tezkire ile mahkeme kararı pâdişaha arz olunmuştur. Bir gün sonra derkenar suretiyle alınan cevapta, hâdisede medhalleri olan Hüsnü, Mehmed efendilerle İstavridi ve Juli'nin afvedildikleri bildirilmiştir.

Yeni hükümdar olan Abdülhamid'in (henüz tahta çıkalı altı ay kadar olmuştu) bu afiv muamelesi kendi menfaatine olarak halka hoş görünmek için kullandığı bir siyaset icabı mı idi? yoksa bu işte sefaretlerin tesiri var da asıl müşevvikleri elde edemediği için böyle yapmak ıztırasında kalmasından mı ileri gelmiştir? bilinemiyor. Elimizde mahkeme zabıtları olmadığından orada neler geçmiştir malûm değildir; mütaleamız yalnız temyiz fezlekesindeki kayde göredir.

Bu hülâsadan sonra hâdiseyi anlatan temyiz mahkemesi fezlekesini aynen aşağıya yazıyorum.

Mahkeme-i Temyiz Ceza Dairesi Kararı fezlekesi

Doksan üç senesi Zilkadesinin onsekizinci salı günü Çırağan sahilсарây-ı hümâyununa zenne kıyafetiyle vürutlarında tutulan Maliye evrak odası ketebesinden *Hüsnü* ve icra cemiyeti ketebesinden *Mehmed* efendiler ile mukaddema İngiltere kañçilaryesine hizmeti mesbuk olan tebaa-i devlet-i aliyyeden *İstavridi* ve Lehistan mültecilerinden ve tebaa-i devlet-i aliyyeden olup Rusya kaimesi kalpazanlığı töhmetinden nâşi on sene müddetle küreğe konulmuş olduğu halde cülûs-ı hümâyun münasebetiyle sebili tahliye kılınmış olan *Jüli* nam kimselerin suret-i mahsusada icra kılınan istintaklarını mutazammin tanzim ve takdim kılınmış olan fezleke üzerine eşhas-ı merkumenin ait olduğu mahkemede usulen icrây-ı muhakemeleriyle tâyin-i cezaları hakkında müteallik buyrulan irade-i seniyye-i hazret-i pâdişâhî mucib-i âlisi üzre Dersaadet bida-yet mahkemesi mümeyyizi *Abdullah Hasib efendi* hükümetçe müddeî tayin olunarak berkaide mahkeme-i mezkûrede tahkikat-ı evveliyesi ve mahkeme-i istinaf cinayet dairesinde muhakemeleri bilicra olabatta kaleme alınan 27 Rebiulevvel sene 294 tarihli ve yedi numaralı mazbata, evrak-ı istintakiyye ve müteferriasiyle beraber mahkeme-i temyiz ceza dairesine havale edilmiş olmağla mütalea olundu.

Hulâsa-i meallerinde Arif ve Ahmed beyler Dolmabahçe'de ağaçların altında Hüsnü ve Mehmed efendilere tesadüfle esnây-ı mükâlemelerinde Hüsnü efendi, Ahmed beye: "*seni pek mükedder görüyorum esef etme, birkaç güne kadar mesrur oluruz; söyliyecek sözlerim vardır; fakat burası yeri değildir.*", demekle cümlesi birlikte Beyoğlu'nda kâin bir gazino bahçesine gidip orada Hüsnü efendi, İngiltere sefreti marifetiyle hâkan-ı sâbık hazretlerinin makamına avdet eyliyeceğini ve bu hususı ifade eden İstavridi ile kendülerini görüştüreceğini söylemesinden nâşî mumaileyha Arif ve Ahmed beyler bu yolda bir cemiyet-i fesadiyye olduğunu his ile keyfiyeti mâbeyin-i hümâyuna ihbar edip almış oldukları emir mucibince cümlesi İstavridi'nin hanesine gidip İstavridi ile görüştükleri esnada, İstavridi, bu işin mektum tutulması hakkında bazı vesaya ve tenbihat icrasından sonra sefaret tabiblerinden istihbar eylediğine göre hâkan-ı sâbık hazretlerinin kesb-i sıhhat edeceğini ve avdet eylemesi dahi şer-i şerife muvafık bulunduğunu ve kendülerini

sefarethâneye götürüp temin edecek ise de evvel-i emirde müşarünileyh hazretlerinin kemal-i sıhhatini haber vermesi ve kendüsince husul-i emniyyet için müşarünileyh hazretleri dairelerinden bir zatın getirilmesi lâzımgeleceğini beyan etmesiyle mir-i mumâileyhimâ (Arif ve Ahmed beyler) tekrar mâbeyn-i hümâyuna kazıyyeyi arz ederek bu cemiyet-i fesadiyyeye muvazaatan dehaletle fesadın künh ve esası zâhir çıkarılmak üzere Tahir ağa memur buyurulup, ağay-ı mumâileyh kendüsini bunlara, müşarünileyh hazretlerinin mahrem adamı sıfatı ve Mehmed bey namı ile bildirerek bu tasavvurun ftle getirilmesi yolunda teşebbüsata devam olundukta İstavridi "*müşarünileyh hazretleri (Sultan Murad) İngiltere ve Almanya sefaretleri marifetiyle iade edilecek ise de Rusya sefaretinin malûmatı olmadıkça mümkün olamayacağından,*" bahs ile Tahir ağayı, Rusya baş tercemanı mösyö Otto ile görüştürüp esnây-ı müsahabette terceman-ı mumâileyh, Tahir ağaya "*müşarünileyh hazretleri kesb-i sıhhat etmiş ise haber-i sahihinin bildirilmesini ve işin derkâr olan ehemmiyeti cihetiyle begayet mektum tutulmasını ve İstavridi kendularının adamı olduğundan her ne söyleyecek olur ise sefaretin sözü tanınmasını ve cevaplarının dahi İstavridi vesatatiyle verilmesini,*" beyan etmiş ve bu mükâlemeyi ceneral İgnatiyef'in dahi perde arkasından dinlediğini muahharen İstavridi, Tahir ağaya söylemiş ve birkaç gün sonra İstavridi, merkum Jüli, sefaretin emniyetli adamı ve bu işin erbabı idügi beyaniyle Tahir ağayı Jüli ile dahi görüştürerek ve kendüleri emin olmak için Jüli'nin Çırağan sahilsarây-ı hümâyununa gideceğinden bahs ile ikamet ettiği daireyi istifsar ederek tarifi üzerine Jüli saraya gidip Tahir ağa ile görüşmüş ve muahharen Tahir ağa, İstavridi'den, müşarünileyh hazretlerinin iadeleri ne suretle olabileceğini sorduğunda kendüsünün valide sultan ile görüştürülmesi ve valide sultana elçi beyin selâmı tebliğ ve emniyeti istihsal edildikten sonra bir hâne tedarik olunarak devletlû necabetlû *Salâhattin efendi* hazretleriyle elçi bey görüştükleri halde hem valide sultan ve hem de elçi bey emin olacaklarından elçi beyin vereceği talimat üzere müşarünileyh hazretlerinin şehzade-i müşarünileyh ile beraber Tophâne önünde hazır bulunacak Rusya vapuruna irkâben *Odesa* tarikiyle Londra'ya gönderilip orada kesb-i âfiyet eyledikte Rusya ve İngiltere devletlerinin ittifakiyle iclas ettirileceği cevabını alması

üzerine cümlesi Arif beyin [mabeyinci] yalısında birleşerek verdikleri karar üzerine Tahir ağa sarây-ı hümâyuna gidip ikinci müdür Hacı Mehmed ağaya İstavridi'nin geleceğini ve Jüli ile Hüsnü efendinin dahi gûya şehzade-i müşarünileyhi tedarik olunan hâneye götürmek üzere kadın kıyafetinde olarak araba ile geleceklerini beyan ve İstavridi saraya geldiği vakit vereceği cevapları Hacı Mehmed ağaya tarif ve ityan eylediğini müteakip İstavridi saraya vürud etmekle İstavridi'ye valide sultanın kahveci başısı makamında Hacı Mehmed ağayı irâe ve kaziyyeden malûmatı olduğunu hikâye ile Tahir ağa yanlarından çıkmış ve İstavridi bu iş üzerine Hacı Mehmed ağa ile söyleşerek gideceği esnada tevkif olunmuş ve Hüsnü efendi ile Jüli dahi ol aralık kadın kıyafetinde araba ile sarây-ı mezburun kapısı önüne gelip tutulmuş olmalarıyla tetkikat-ı istintakiyyeye ledelibtidar Hüsnü efendi, İstavridi'nin maliyece bazı işleri vukubulduğu cihetle kendüsünü tanıdığından Ramazan-ı şerifedenberi müşarünileyh hazretlerinin kesb-i sıhhat edip etmediğini daima kendisinden ve Mehmed efendiden sual ve kendüsi de adem-i malûmat beyan etmekte olduğu halde cuma günü Dolmabahçe'de Mehmed efendi ile beraber Arif ve Ahmed beylere bittesadûf keyfiyeti mir-i mumâileyhimadan sual ve anlar da kendüsünün sebab-i sualini istifsar eylediklerinde İstavridi'nin kendüsünden sormakta olduğunu ifade eyliyerek cümlesi zikrolunan gazino bahçesine gidip orada Arif ve Ahmed beyler, İstavridi ile kendülerinin görüştürülmesini beyan eylediklerine mebni kendüsi bunları İstavridi ile görüştürüp esnây-ı müsahabetlerinde İstavridi tarafından vukubulan suale mebni müşarünileyh hazretlerinin hal-i âfiyette idüğünü ve kendüsünü mukarriplerinden birisiyle görüştürmeği vadeylediklerini ve müşarünileyh hazretlerinin İngiltere sefreti marifetiyle firar ettirileceğini ve kendüsünün mükâfat göreceğini İstavridi kendüsüne söylediğini ve muahharen Tahir ağa dahi bu cemiyete dahil olarak Arif beyin hânesinde icra kılınan müzakeratta şehzade-i müşarünileyh sarây-ı mezburdan alınıp Rusya sefretiyle görüştürülmek üzere tedarik olunan haneye götürülmesi bahsi meydana konulmasıyla Tahir ağanın tarifi veçhile kadın kıyafetine girerek ve arabaya binerek Jüli ile beraber sarây-ı mezkurun önüne gittikleri halde tutulduklarını.

Ve Mehmed efendi cuma günü mahall-i mezburda Ahmed ve Arif beylere tesadüfle ber minval-i muharrer cereyan eden mükâ-

lemeyi ve gazino bahçesinde vuku bulan sözleri Hüsnü efendinin takriri gibi hikâye ile kendüsi dahi gerek müşarünileyh hazretlerinin iadesi ve gerek ibtida şehzade-i müşarünileyhin Rusya sefaretine ve yahut o civarda bir hâneye götürülmesi hakkında olan müzakerat-ı hafiyede ve tutuldukları gün dahi Arif beyin yalısında vuku bulan cemiyet-i fesadiyede bulunduğunu.

Ve *Istavridi*, Hüsnü efendi bir gün hânesine gelerek müşarünileyh hazretleri kesb-i âfiyet etmiş ise de kordon altına alınmış olduğundan buna sefaretçe bir muavenet olabilir mi? deyip, kendüsi tahkik edeyim dedikten sonra Hüsnü ve Mehmed efendiler bir gece hânesine gelip müşarünileyh hazretlerinin kesb-i sıhhat ettiğini ve valide sultanın bir adamı kendüsünü görmek istediğini söylemiş olduklarına mebni Arif ve Ahmed beyler ve muahharan Tahir ağa ile hânesinde görüşerek Tahir ağanın dahi bu yolda ifadesi üzerine Almanya baş tercemanını görüp mesmuatını hikâye eyledikte müşarünileyh hazretlerinin kesb-i âfiyet etmesinin ihtimali olmadığı cihetle bu havadisın asılsız idüğünü söylemekle kendüsi dahi Tahir ağaya bu veçhile tebliğ ettiğini ve Tahir ağanın Ahmed ve Hüsnü ve Mehmed efendilerden emniyeti olmadığı cihetle bâdema bu babda doğrudan doğruya kendüsiyle görüşmek lâzımgeldiğini ve bu işi *Ceneral İgnatiyef*'le yapabileceğini söylemesi üzerine Tahir ağayı Rusya baş tercemanı mösyö Otto'nun hânesine götürerek görüştüğünü ve muahharan emin olmak üzere şehzadenin elçi beyle görüştürülmesini arzu eylediğini söylemesiyle kendüsi dahi tercemana beyan-ı hâl ettiğinde: "*biz şehzadenin gelmesini arzu etmeyiz isterlerse gönderip elçi beyle görüştürsünler*," dediğinde bu sözü Tahir ağaya tebliğ eylediğinde, Tahir ağa, kendü sözüne valide sultan emniyet etmediği cihetle sefaret tarafından birisinin saraya giderek valide sultan ile görüşmesi iktiza ettiğini beyan ile kendüsünü götürmek istemiş ise de kendüsi gidemeyeceğinden bahis ile Jülü'yi irâe ve tavsiye ettiğini ve nihayet Arif beyin yalısında tecemmu ederek Tahir ağanın tarifi veçhile Jülü ile Hüsnü efendinin kadın kıyafetinde sarây-ı mezbure gittiklerini ve şehzade-i müşarünileyh alınarak o gece Tahir ağanın tedarik ettim dediği hânedeki misafir edilip ferdası akşamdan sonra sefarethâneye götürüleceğini Tahir ağa beyan eylediğinden nâşî keyfiyeti anlayıp ona göre tercemana haber vermek ve şehzade-i müşarünileyhin gidemeyeceği tebeyyün eder ise mahcup

olmamak maksadiyle kendüsi dahi sarây-ı hümâyuna gidip Tahir ağanın kahvecibaşı diye irâe ettiği adam ile bu husus hakkında lâkırdı ederek saray kapısından dışarı çıktığı esnada tutulduğunu ve kendüsi mukaddema devlet hizmetinde bulunmak arzusuyla Bab-ı âliye müracaat etmiş olduğu halde bir hizmet ve memuriyet verilmediği cihetle bu işi vesile ederek Rusya kançilaryasına müracaata mecbur olduğunu hîn-i istintakında beyan etmiş olduğu halde esnây-ı muhakemede gerek valide sultanın ve gerek daireleri mensubatının bu işte katiyyen medhal ve malûmatı olmadığı halde Arif ve Ahmed beylerin gûya bu işin husulünü valide sultanın arzu eylediğini ifade ve çaresi esbabının istihsalini iltimas ederek bu yolda vuku bulan işfalleri üzerine kendüsi Almanya baştercemanı *Mösyö Teste*'ye müracaatla almış olduğu cevabı mir-i mümâileyhimaya ifade etmiş ve Tahir ağa ile görüşünceye kadar Rusya baş tercemanına müracaat hatır ve hayaline bile gelmemiş iken Rusya baştercemanına müracaat etmesi ve nihayet saraya kadar gitmesi Tahir ağanın eseri teşvik ve işfali olup bunda kendüsünün menfaat-i şahsiyyesi olmadığını beyan etmesi bu işi vesile ederek bir memuriyet arzusuyla Rusya kançilaryasına müracaata mecburiyeti kavline mübayin olduğu söylenildikte, bir hizmet istihsalı arzusuyla bu işe girmiş olduğunu tekrar eylemiş.

Ve Jüli dahi, İstavridi kendüsünün Lehistan'da ve Rusya'da haylıca politika işlerinde tecrübe ve meharetin sebkat etmiştir; murad ettiğın bir şeyi husule getirebileceğine itimadım vardır; müşarünileyh hazretlerini iade edebilir misin? dediği ve biraz vakit sonra işi daha kuvvet buldu; valide sultanın mahrem-i esrarı olan bir adam dahi bu işe dahildir diyerek kendüsi Tahir ağa ile görüştüğünü ve kendüsi için elçi bey tarafından vekâlet dâva ettiği halde bu işi üzerine pek çok kereler vuku bulan müzakereden sonra Tahir ağanın tarifi ve İstavridi'nin ifadesi veçhile valide sultanla görüşmek için başına şapka giyerek ve ismini Nik Yorgaki diyerek saraya gidip Tahir ağa ile görüşmüş olduğunu ve kadın kıyafetiyle tutuluncaya kadar bu cemiyet-i fesadiyede bulunmuş ise de bu işe girmesine sebep İstavridi olduğunu istintakında bertafsil söylemiş iken hîn-i muhakemede bunların kendüsünü daire-i ittifaka almaları mücerret Beşiktaş ve Ortaköy'de şehzade-i müşarünileyhe bir konak tutmak için olduğu halde konağın tutulmadığını ve merkumun hal ve kallerinden böyle bir

cesim maddeyi meydana getiremeyeceklerini istifham eylemekle evvelâ sarây-ı hümâyuna gitmesi için kizb ve sıhhatini anlamak ve kadın kıyafetinde araba ile saraya gitmesi dahi verdikleri karar üzere şehzade-i müşarünileyhin çıkarıldığına kesb-i vukuf ile ihbar-ı keyfiyyet etmek maksadına mübteni olup hatta zabıta memuru Kâzım bey'e dahi bir büyük iş arkasında olduğunu söylediğini serd ile te'vile kalkışmış ise de bu te'vilat için rengini değiştirir sözler olmadığına ve merkumun Hüsnü ve Mehmed efendilerle İstavridi tarafından ahiren verilmiş olan lâyihalar mün-dericatı dahi kendülerini şıar-ı töhmetten kurtaracak bir şey'i müş'ir olmayıp ikrar-ı töhmetle beraber af ve merhamet-i aliyyeye müracaattan ibaret görüldüğüne nazaran merkumün Hüsnü ve Mehmed efendilerle İstavridi ve Jülü'nin müşarünileyh hazretlerinin iade efkâr-ı mecnunânesiyle ittifakı hafi teşkil eyledikleri halde esbab-ı mânia haylûletiyile fesad-ı mezburı file çıkarmamış oldukları tebeyyün etmiş ve bunların böyle bir ittifak-ı hafi teşkiliyle bazı ef'al ve tedabire dahi teşebbüs eylemelerinin neticesi emniyyet ve âsayiş-i dahiliyyeyi ihlâl eder umurdan bulunmuş olduğundan Hüsnü ve Mehmed efendilerle İstavridi ve Jülü'nin elli sekizinci madde-i kanuniyye'nin fıkra-i ûlası hükmüne kıyasen nefy-i ebed cezasiyle icray-ı mücazatlarına karar verilerek kendülerine tebliğ olundugu iş'ar kılınmıştır.

Tafsilât-ı maruzaya nazaran merkumün İstavridi ve Jülü ile Hüsnü ve Mehmed efendilerin her ne sebep ve maksada mebni ise müşarünileyh hazretlerini iade efkâr-ı mecnunânesiyle ittifak-ı hafi teşkiliyle bazı tedabire teşebbüs eyledikleri kendilerinin ikrarları ve Arif ve Ahmed beylerin ve Tahir ağanın ihbarları ile tebeyyün eylemiş olduğuna ve egerçi kanun-ı cezada bu harekete sarahaten tatbik kabul eder bir madde yok ise de berveç-i meşruh bu ittifak ve teşebbüsün neticesi, âsayiş-i umumiyeyi ihlâlê dair olarak kanunun ikinci faslında gösterilen harekât-ı faziha envaindan olmasıyle fıkra-i mezkûreye kıyastan vareste olamadığına ve kanun-ı cezaya tatbik kabul etmeyen cinayet faillerine emn-ü-âsayiş-i umumiyeyi vikayeten kanun-ı mezburda mikyas olabilen maddelere kıyasen ceza tâyini kaide-i mer'iyeden olup fıkra-i mezkûrede ise kanunun elli beşinci ve elli altıncı maddelerinde gösterildiği vech ile hükümet ve yahut yekdiğeri aleyhine ahaliyi müsellehan ve müctemian tahrike dair olan fesatlardan birini icra

maksadiyle bazı eşhas beyninde bir ittifak-ı hafi teşkil olunup da ol ittifakta tasmin olunan fesadın icrası söyleşilip karargir olduktan başka esbab-ı icraiyyesini tehyie zımında bazı ef'âl ve tedabire dahi teşebbüs olunmuş olup da madde-i fesat henüz filen icra derecesine gelmemiş ise ol ittifakta bulunan kimselere nefy-i ebed cezasiyle mücazat olunur deyu muharrer bulunduğuna binaen merkumun Hüsnü ve Mehmed efendiler ile İstavridi ve Jülü'nin bu hükme kıyasen tensip ve irade buyurulacak mahallere müebbeden nefi olunmalarına karar verilmiş ise de emr-ü-ferman hazret-i men lehülemdir. Fi 12 Rebiulâhir sene 294 ve fi 14 Nisan sene 293.

Vasif	Yusuf İkyadis	Ahmed Salim
Esseyit Mehmed İzzet	Esseyit Mehmed Sadık İrfan.	
Esseyit Ali Vasfi,	Esseyit Osman Reşad,	Karabet ¹

Temyiz mahkemesi ceza dairesinden kaleme alınmış olan fezleke teferrüatiyle beraber pâdişaha takdim edilmek üzere sadaret makamına yollanmış ve oradan da sureti aşağıya yazılan *tezkire-i sâmiye* ile mabeyin başkâtipliğine gönderilmiştir.

Devletlü Efendim Hazretleri:

Geçende nisa kıyafetiyle Çırağan sahilсарây-ı hümâyünuna vürutlerinde tutulmuş olan ketebeden Hüsnü ve Mehmed efendilerle İstavridi ve Jülü nam kimesnelerin ait olduğu mahkemede usulen icray-ı muhakemeleriyle tâyin-i cezaları hakkında müteallik buyurulan irade-i seniyye-i hazret-i şehinşahî muktezây-ı âltsi üzere Dersaadet bidayet mahkemesi mümeyyizi Abdullah Hasip efendi hükümetçe müddef tâyin olunarak ber kaide mahkeme-i mezkûrede tahkikat-ı evveliyesi ve mahkeme-i istinaf cinayet dairesinde muhakemeleri bilicra tanzim edilen mazbata ve istintakinin üzerine mahkeme-i temyizcin ceza dairesinden kaleme alınan mazbata leffen arz-u-takdim kılındı.

Mealinden müsteban olacağı veçhile eşhas-ı merkumenin ihlâl-i âsayişi mucib teşebbüsat ve müzakerat-ı hafiyeye-i mefsedetkâraneleri, ikrarlariyle sabit olmuş idüğine mebni hükmi kanun-ı cezaya tevfikan tensip ve irade buyurulacak mahallere müebbeden

¹ Bu fezlekenin altında temyiz reis ve azalarının talik hatla hâk edilmiş mühürleri vardır.

nefi olunmaları tezekkür edilmiş olmağla olbapta her ne veçhile emr-ü-ferman-ı cenab-ı şehriyarî müteallik buyrulur ise mentuk-ı celili infaz edileceği beyaniyle tezkire-i senâverî terkim olundu efendim. 18 Rebiulâhir sene 94 M

Bu arızanın alt kenarına yazılmak suretiyle mabeyin başkâtibi pâdişahın şifahî iradesini sadarete şu suretle bildirmiştir :

Mârûz-ı çaker-i keminelidir ki

Ziver-i enâmile-i tâzim olan işbu tezkire-i sâmiye-i vekâletpenâhileriyle mazbata-i mâruza manzûr-ı hümâyun-ı hazret-i şehinşâhî buyrulmuş ve velinimet-i bî minnetimiz şehriyâr-ı şefkat şiar efendimiz hazretlerinin merahim-i hüküm pîrây-ı tacidarileri zat-ı kudsiyyet sımât-ı hümâyunları aleyhine olan sû-i kast için âharın rencide ve cezadide olmasına kail olmadığına binâen eşhas-ı merkumenin tasavvurat ve teşebbusat-ı eblehânelerine afv-ü safh ile muamele ve sebillerinin tahliye olunması müteallik buyrulan irade-i seniyye-i cenab-ı cihandarî muktezay-ı celilinden olarak mezkûr mazbata savb-ı sâmi-i hidivilerine iade kılınmış olmağla olbapta emr-ü-ferman hazret-i veliyyülemrindir. 19. R. 94.¹

İşte Abdülhamid'in ilk zamanlarına tesadüf ederek birçok müta-lealara sebep olup yanlış ve indî kayıtlarla zamanımıza kadar gelmiş bulunan Çırağan sarayına kadın kıyafetinde girmek isteyenlerin hakikî hikâyesi budur. Bu tarihte Sultan Murad'ın cinnet halinde bulunduğu validesinin yukarıda bahsettiğimiz *Belleten*'in 32 inci sayısında neşrettiğim mektubundan anlaşılmakta ve bu hâdisede alâkaları olmadığı görülmektedir.

* * *

Belleten'in 32 inci sayısındaki yazımı bu işin tamik edilmesini arzu eden Bay Süleyman Kâni İrtem'e ithaf etmişim. Bu meseleyi tamamlayan en son malûmatı elde ederek neşretmem, bu değerli ve yorulmak bilmiyen zatın vefatına rastladı; 1945 kasım ayının 29/30 cuma gecesi hayata gözlerini yummuş olan Bay İrtem'i burada hürmetle anmayı borç bilirim.

¹ Başvekâlet arşivi, İrade'lerin adliye kısmı 19, s. 94.

Tetkik-i Evrak
Komisyonu

ADLİYE NEZARET-İ CELİLESİNE

Devletlu Efendim hazretleri

Sultan Murad hazretleri ile mahdumu Salâhattin Efendi hazretlerini bir hey'et ve kıyafet-i mütenekkire ile dairelerinden alup ve vapura irkâp edüp Avrupa'ya götürmek maksadiyle ve bazı tahrikât ile yerli ve ecnebi eşhasdan mürekkep bir cemiyet-i hafiyye tertip olunduğu mahremâne haber verilmesi üzerine icab eden mahaller ile bilistişare bu işin arkasını aramak için mâhir bazı hafiye memurları tâyin kılınmış idi. İşbu çarşanba gecesi (1293 Zilkade 18 salı günü) tasavvur - u mebhüs - ün - anhe fiilen vesatat edecek eşhasın araba içinde ve nisâ kıyafetinde Çırağan sarayına girecekleri iki gün evvel vesâit-i hafiyye ile istihbar olunması üzerine müşarünileyh hazretlerinin dairelerinde müstahdem memurlardan icab edenlere takayyüd ve tebassur kılınması zımında malûmat verildi idi. Bu akşam ikisi maliye ve rüsumat ketebesinden ve diğer ikisi hıristiyandan olmak üzere dört kişinin ikisi çarşafı mestur oldukları halde araba ile gelüp ve içeriye girip tâ harem dairesinin kapısı önüne gitmelerile kendilerinin kim olduğu sual olundukta, biri Sultan Murad hazretlerine validelerinin ihbarı üzerine kurşun dökmek için gelmiş kurşuncu kadın olduğu ve diğer üç kişi de anın refikaları olduğu ifade kılınmakla duhulleri men ve kendileri tevkif edilip yüzleri açıldıktan sonra Maliye kâtiplerinden olan Hüsnü ile Hıristiyandan bir kişinin nisâ kıyafetinde oldukları görülmüş ve cümlesi zabıta sahabetile şimdi bâb-ı zabtiyeye gönderilmiş ve taraf-ı eşref-i sadriazamiye malûmat ita ve merkumların ihtilâttan men ile münferiden ve kemal-i dikkatle istintakları icra kılınması Zabtiye Nezaret-i Celilesine iş'ar ve inba edilmiş ve mahkeme-i istinafiye cünha divanı reisi saadetlû Reşad efendinin umur-ı istintakda maharet-i malûmesi cihetile sair icap edenlerle beraber eşhas-ı merkumenin tetkikat-ı istintakıyyesine bakması tensip kılınmış ve hariçten bu işte zî methal başka kimseler dahi olacağına nazaran mukaddeme-i istintaktan anlaş-

lacak malûmata göre anların dahi taht-ı mes'uliyete alınması umur-ı tabiiyyeden bulunmuş olmağla Nezaret-i müşarünileyha ile bilmuhabere icab-ı halin serian icrasına himem-i aliyye-i nezaret penahileri şayan buyrulmak babında emr-ü ferman hazret-i menleh-ül-emrindir Fi 18 Za 93.

Bende
Mahmud¹

¹ Bu imza sahibi Mabeyinci Nişli Mahmud bey adında bir hafiyedir ve pâdişahıtan aldığı emir üzerine kendi ağzından iradeyi tebliğ ediyor ve Cünha divanı Reisinin bu işe bakmasını bildiriyor.

